

VYBRANÉ EKONOMICKÉ ASPEKTY CHOVU HOVÄDZIEHO DOBYTKA V SR

Jozef Hudák

Katedra managementu,
PEF VŠP Nitra, Slovensko

Anotácia:

Cieľom príspevku je analýza vybraných ekonomických aspektov v chove hovädzieho dobytku v zameraní na výživu, ako rozhodujúceho faktora produkčných schopností a na dynamiku vývoja nákladov, realizačných cien a rentability vo výrobe mlieka a hovädzieho mäsa.

Odstránenie stratovosti vo výrobe mlieka a mäsa, ktorá bola zistená v reprezentatívnom súbore podnikov za obdobie rokov 1990-1993, možno iba vytvorením podmienok pre dosiahnutie úžitkovosti nad 3 500 l mlieka na kravu a rok, nad 0,75 kg prírastku hmotnosti v chove teliat a jalovíc a nad 1 kg prírastku hmotnosti na kus a deň vo výkrme HD.

Summary:

Goal of the paper is analysis of selected economic aspects in beef cattle breeding with regard to nourishment as a decisive factor of performances and to the dynamics of cost, price and profitability development in milk and beef meat production.

To remove a loss in milk and meat production which was found out in the set of the enterprises during 1990-1993, is possible just by creation of conditions for performance over 3 500 l of milk per one cow yearly, over 0,75 kg of fattening gain in fattening beef cattle per head daily.

Kľúčové slová:

ekonomika výroby mlieka a hovädzieho mäsa, trhové a cenové trendy, produkčná účinnosť, energia, efektívnosť, nákladovosť, miera rentability

Key words:

economics of milk and beef meat production, market and price trends, productive effectiveness, energy, efficiency, costs, profitability

Vývoj poľnohospodárstva na Slovensku v ostatných rokoch permanentne ovplyvňujú radikálne zmeny. Po liberalizácii cien a uskutočnenej transformácie poľnohospodárskych družstiev nastupuje proces privatizácie štátnych majetkov. Reformné kroky sa neustálym zvyšovaním ceny výrobných faktorov prejavujú v nepriaznivej ekonomike, a to hlavne v odvetviach živočínej výroby a zvlášť výrazne v chove hovädzieho dobytká.

Vzhľadom na túto skutočnosť chceme v príspevku poukázať na základné problémy riešenia ekonomickej efektívnosti v chove hovädzieho dobytká a následne navrhnúť možnosti vývoja v tomto dôležitom odvetví ŽV.

VLASTNÁ PRÁCA

Údajovú základňu príspevku tvorí faktografický materiál za obdobie rokov 1990-1994, získaný z ÚBU, operatívno-technickej a účtovnej evidencie reprezentatívneho súboru podnikov, z priamych analytických rozborov našich a svetových štatistík, pri použití metód intuitívnej i expertnej, ako je napr.: metóda eliminačná a metóda strategickej koncepcie.

Metodický prístup riešenia zahrňuje najmä tieto oblasti:

Vývoj stavov, úžitkovosti a produkcie

Reštrikčnou politikou v poľnohospodárstve bol najviac ovplyvnený chov dobytká. Stavby dobytká klesli k 1.7.1994 v porovnaní s rokom 1989 o 39.70 %, z toho stavby kráv o 34.30 %. Za rovnaké obdobie poklesla priemerná denná úžitkovosť o 13.80 % a prírastok vo výkrme býkov o 18.90 %.

V prvom polroku 1994 sa počty kráv znížili z 385.9 tisíc kusov na 367.1, teda o 18.8 tisíce kusov. Ráta sa s ďalším znižovaním počtu dojníc a ku koncu roka 1994 mal byť stav stáda na úrovni 355 tisíc kráv.

Priemerná denná dojivosť na dojnicu v prvom polroku 1994 bola 8.63 litra (vlani za rovnaké obdobie 8 litrov) a v druhom polroku sa počíta s miernym zvýšením (8.8 litra na kus a deň).

Trhová produkcia v tomto roku by mala predstavovať 960 miliónov litrov mlieka a v budúcom roku (1995) by mala dosiahnuť 985 miliónov litrov mlieka.

Výživa, ako rozhodujúci faktor produkčných schopností

Konverzia rastlinných bielkovín na živočíšne bielkoviny je relatívne nízka a zároveň to súvisí s vysokou spotrebou energie. Úroveň konverzie je pri výrobe mlieka 22-25 % a pri hovädzom mäse 10 percent. Je známe, že hospodárnosť produkcie mlieka sa zvyšuje u dojníc až do 6. laktácie a viac a potom klesá. Z uvedeného jednoznačne vyplýva, že efektívnosť využívania krmív sa dlhovekosťou kráv zvyšuje, ale pri brakovaní kráv,

ktoré za sledované obdobie dosiahlo 31 až 38 %, čo znamená, že pri tomto vysokom percente brakovania nie je možné dosiahnuť u kráv viac ako 2,8 produkčného veku, čím sa účinnosť krmív vrátane odchovu znižuje a zvyšujú sa náklady z brakovania pripadajúce na 1 l mlieka.

Na Slovensku sme v predchádzajúcich rokoch pokrývali objemovými krmivami záchovnú potrebu dojníc a produkciu okolo 4-7 kg mlieka denne. Oproti tomu v nížinných oblastiach Švajčiarska produkujú pri ročnej výrobe 5 400 kg mlieka na dojnicu okolo 77 % mlieka z objemových krmív a v horských oblastiach 71 % mlieka.

V porovnaní so SRN, Rakúskom a ďalšími štátmi je u nás relatívne nízka intenzita aj v odchove mladého dobytku a podobná situácia je aj vo výkrme hovädzieho dobytku. Okrem iného je to spôsobené aj tým, že v chovateľsky vyspelých štátoch sa okrem kvalitných objemových krmív /vrátane intenzívnej pastvy/ skrmuje kvalitné jadrové krmivo a je takmer u nás táto spotreba jadrových krmív skoro o polovicu nižšia.

Dynamika vývoja nákladov na jednotku výroby v chove HD

Rozhodujúcim ukazovateľom pre posúdenie ekonomickej efektívnosti výroby sú vlastné náklady na jednotku produkcie. Z analýzy vyplýva, že náklady na výrobu mlieka za hodnotiace obdobie majú vzostupný trend. Týka sa to najmä materiálových nákladov /dezinfekčné prostriedky, liečivá, náhradné diely, odpisov zvierat - strata z brakovania/ ostatných prvotných priamych nákladov /energia, plemenárske a veterinárne úkony, poisťné/ a režijných nákladov.

V sledovanom súbore podnikov v roku 1990 vlastné náklady na 1 kg mlieka dosiahli hodnotu 6,25 korún, v roku 1991 6,75, v roku 1992 7,85 a v roku 1993 8,15 korún.

Pri pohľade na nákladovosť výroby mlieka z hľadiska výrobných oblastí je zrejmy rast väčšiny nákladových položiek. Smerom k horším prírodným podmienkam a naopak pokles dojivosti, čo sa odráža v úrovni vlastných nákladov na 1 l mlieka.

Podobná nepriaznivá situácia bola zistená aj vo výkrme hovädzieho dobytku, kde od roku 1989 do roku 1993 sa zvýšili vlastné náklady na 1 kg prírastku o 27,37 %. Po zrušení doplnkových cenových nástrojov /diferenčných príplatkov/ k nákupnej cene jatočného hovädzieho dobytku od roku 1991 sa tak výkrm hovädzieho dobytku stal nerentabilný prakticky pre všetkých chovateľov.

V roku 1993 vlastné náklady na 1 kg prírastku vo výkrme dosiahli 43,23 Sk. To znamená, že výkrm hovädzieho dobytku zostane pre mnohých chovateľov ekonomicky vysoko stratový.

V odchove teliat a jalovic sme taktiež zaznamenali stúpajúci trend v nákladovosti:

- na 1 kg prírastku v odchove teliat za rok 1990 sa vynaložilo 43,35 Sk a v roku 1993 - 49,55 Sk, čo je zvýšenie o 9,26 %

- na 1 kg prírastku v odchove jalovic za rok 1990 - 37,52 Sk a v roku 1993 - 42,73 Sk, čo je zvýšenie o 13,9 %.

Producentské ceny u mlieka a u hovädzieho mäsa

Zrušením dotácií v chove hovädzieho dobytku od roku 1991 poklesla realizačná cena mlieka pod úroveň roku 1987. Prišlo tak k paradoxnej situácii, že náklady na 1 l mlieka zaznamenali vstúpajúci trend, pričom realizačná cena poklesla takmer o 7,55 %.

Ceny poskytované výrobcovi za mlieko a mäso nekryjú výrobné náklady, čím výroba týchto komodít je pre väčšinu prvovýrobcov naďalej stratová /tabuľka 1/.

Vývoj realizačných cien vlastných nákladov a rentability výroby mlieka a mäsa v chove HD

Tabuľka 1

Ukazovateľ	Rok				Index 1990=100
	1990	1991	1992	1993	(1993)
Realizačná cena mlieka /Sk.l ⁻¹ / *	6,05	5,18	5,22	5,76	95,21
Vlastné náklady na 1 l mlieka	6,25	6,75	7,85	8,15	130,40
Zisk - strata	-0,20	-1,57	-2,63	-2,39	-
Miera rentability v %	-3,20	-23,26	-33,50	-29,33	-
Realizačná cena vo výkrme HD *	43,83	29,16	27,64	29,30	66,85
Vlastné náklady na 1 kg prír.	35,85	39,08	41,15	43,23	120,59
Zisk - strata	7,98	-9,92	-13,51	-13,93	-
Miera rentability v %	22,25	-25,38	-32,55	-32,22	-

* s DCN

Od 1. júla 1993 platí nová Slovenská technická norma /STN/ surového kravského mlieka, ktorá je náročnejšia na mikrobiologickú hodnotu dodávaného a neuvažuje s nákupom neštandardného mlieka.

V cenovej oblasti sa zaviedol systém garantovaných cien, ktoré sú buď pevné, konkrétne u mlieka, alebo minimálne konkrétne u jatočného HD. Garantované sú také ceny, za ktoré sa štát zaväzuje v prípade nerovnovážneho stavu ponuky a dopytu nakúpiť od výrobcov konkrétnu komoditu vo vopred určenom množstve a kvalite. Vopred určené množstvo sa stanovuje tzv. kvotáciou. Garantovanú pevnú cenu nemožno meniť, garantovanú minimálnu cenu nemožno znížiť.

Pre rok 1995 sa pre Q a I. akostnú triedu kravského mlieka navrhuje minimálna cena 6.90 Sk.l⁻¹ a pre II. akostnú triedu 5.50 Sk.l⁻¹. U jatočných býkov a jalovic (E₁, E₂, A₁, A₂) sa navrhuje minimálna cena 35.00 Sk.kg ž.hm⁻¹.

Minimálna cena vychádza z predpokladanej úrovne priemerných výrobných nákladov všetkých výrobcov s progresívnou úžitkovosťou a úhrádza výrobné náklady progresívnych výrobcov.

Napríklad v prvom polroku 1994 cena jatočných býkov a jatočných jalovic oscilovali okolo 31.00 Sk za kg ž.hm⁻¹, ale už v treťom štvrtroku 1994 v dôsledku nízkej ponuky nastal dynamický vzostup nákupných cien jatočného dobytku v rozpätí od 38 - 42 Sk.kg ž.hm⁻¹.

Konkrétne závery pre realizáciu v praxi

Analýza vybraných ekonomických aspektov chovu hovädzieho dobytku poukázala na rad problémov a disproporcií, ktoré je potrebné riešiť.

Najdôležitejšou úlohou v chove HD v budúcom období je zabezpečiť zvýšenie úžitkovosti vo všetkých kategóriach nad marginálne hranice nákladovosti na liter mlieka a 1 kg prírastku.

V tomto smere úlohou podnikateľskej sféry v chove HD je vytvorenie dostatočného množstva zásob vlastných krmív potrebných na vyrovnanú výživu chovaných zvierat počas celého roku, pričom podiel krmív z vlastnej výroby by mal byť 80-90 %. Náklady na jednotku produkcie zvyšujú nerešpektovanie rôznej úrovne efektívnosti využívania krmív. Najväčší podiel na ich vysokej spotrebe má podiel záchovej a produkčnej dávky, ako aj produkčná účinnosť krmív. Tento aspekt tvorí značné rezervy z hľadiska potreby energie pri rozdielnej úžitkovosti v chove HD. O kvalite stáda, technike chovu a o pracovnom režime rozhodujú manažéri. Úspešný vedúci v podniku by mal zabezpečiť tvorbu tržieb na pracovníka a rok vo výške cca 300 tisíc Sk a na technického pracovníka 3 mil.Sk. Príjem chovateľa by mal dosahovať 80 - 100 tisíc Sk ročne. Členovia manažmentu by mali mať existenčnú istotu minimálne na 5-6 rokov zmluvne zabezpečenú.

Úlohou makrosféry je vytvorenie podnikateľského prostredia, ktoré bude garantovať výrobcom mlieka a hovädzieho mäsa pri dosahovaní optimálnej úžitkovosti a racionálnom využívaní pracovných síl 10-15 %-nú nákladovú rentabilitu, ktorá je potrebná pre zabezpečenie minimálnej efektívnosti výroby.

Literatúra:

1. Hetteš,J.: Iný pohľad na chov HD. Agroekonomika I/1994. Príroda, Bratislava